

A javítóintézet utáni életutak

Ha meg akarnánk rajzolni a javítóra ítélték statisztikai fantomképét, az a következő vonásokból állna össze: alacsony iskolázottságú, nagyobb részt nem a szüleikkel élő fiatalkorúak, akik a korcsoporton belül is a fiatalabb korosztályt képviselik, és zömmel nagyon elleni, illetve erőszakos bűncselekményt követtek el. Ezek tekintetében arányaiban még a szabadságvesztésre ítéltektől is megkülönböztethetők. Kérdés, hogy az ilyen kondíciókkal rendelkező fiatalkorúaknak milyen lehetőségeik vannak a javítóintézet elhagyása után.

A jogerős határozattal befejezett büntetőeljárások fiatalkorú vádlottainak statisztikai (tehát személyazonosításra teljesen alkalmatlan) adatbázisából a javítóintézeti nevelésre utaltak további életútjára a visszaesési arányokból lehetne bizonyos következtetéseket levonni, a személyazonosításra való alkalmatlanság miatt azonban ekkor is csak óvatosan. A javítósok között azonban alig vannak visszaesők, mert ha vannak, akkor ők már többnyire szabadságvesztésben fognak részesülni. Az azonban nem állapítható meg az adatbázisból, hogy a szabadságvesztésre ítélt visszaesők között mennyi volt javítós található.

A bűnismétlők kategóriája sem ad korrekt választ a javítósok visszaesésének számszerűsítésére vonatkozóan. A bűnismétlők aránya a javítóra ítélték között számszerűen emelkedik ugyan, de a rendelkezésre álló irodalomból (Kiss, 2001) tudjuk, hogy ez részben annak következménye, hogy aki már javítóban van, az még korábbi cselekményéért újból javítóra szóló ítéletet kap, ami az eltérő helyeken és időkben elkövetett, illetve felfedett cselekményeknek, az eljárások időtartamának és az összekapcsolt számítógépes nyilvántartások hiányának eredménye.

Megbízható számszerűsítéseket csak a Bűnügyi Nyilvántartó bevonásával kaphatnánk. A pártfogók a javítóintézetekből elbocsátottak közül csak azokkal találkoznak, akik nem töltötték ki teljesen a rájuk rótt időt, a javítósok ezután

kikerülnek a látókörükből. De maguk a javítóintézetek is csak korlátozott információkkal rendelkeznek, a belügyi, igazságügyi szervezetrendszernek nincs feljuk jelentési kötelezettsége. A téma irodalmából, korábbi vizsgálatokból, nevelői visszaemlékezésekből, interjúkból viszonylag megalapozottan feltárhatók a javítóintézetekből kikerültek további pályafutásának irányai, amelyek a számtalan egyedi életút ellenére is típusokba sorolhatók. Ugyancsak felvázolhatók azok a tényezők, amelyek hatására valaki az egyik vagy a másik életpályára kerül.

A nevelői visszaemlékezésekből (Tóthné, 1983; Kiss, 2001) az derül ki, hogy a nevelők, illetve az intézmények a volt növendékek sorsáról elsősorban levelekből, véletlen találkozásokból, a növendékek „baráti” látogatásainak során, hallomásból és tudatos érdeklődésből értesülnek. Kiss István említést tesz egy újságcikkről, amely beszámolt egy volt növendék újabb bűncselekményéről (Kiss, 2001: 24), egyik interjúalanyunk pedig elmondta, hogy egy volt növendék látható volt a *Bebukottak* c. filmben.

A visszaemlékezésekben az információk többségének forrásául szolgáló levelek és az említett látogatások egzakt, tudományos értelemben meglehetősen csekély megbízhatóságúnak tűnhetnek. A volt növendékek sorsáról való tudás „az eltelt idő négyzetével fordított arányban csökken”, mint Kiss István írja, a nagyon régiekről csak ritkán kap hírt (Kiss, 2001: 72). A levelek, látogatások esetleges, pillanatnyi hangulata nem ad biztos képet az illető helyzetéről. Az emlékezet is inkább a kellemesebb élményeket őrzi, akaratlanul is: „Az ember úgy van egyes dolgokkal, hogy ami rossz, azt igyekszik elfelejteni” (Kiss, 2001: 155). Ez részben magyarázhatja, hogy az emlékekből előhívott levelek és a látogatások többsége nem egyszerűen a volt növendékek visszaesésmentes életvitelét, hanem stabil, konszolidált beilleszkedését sugallja. Mindazonáltal a levelek jelentőségét egyáltalán nem lehet lebecsülni. Önmagában a levélírás ténye is igen komoly személyiségváltozást mutat egy olyan volt javító növendéknél, aki – mint azt a statisztikai adatok is mutatják – talán még az írással sem könnyen birkózik. Nyilvánvaló pozitív értékmódosulást jelez, ha egy volt „bűnöző” fiatal üdvözli korábbi „foglárát”, meglátogatja, elbeszélget vele a

régi időkről, megköszöni, amit érte tett, meghívja az esküvőjére, ha már nő, magával hozza a feleségét is, hogy megmutassa neki az egykori hálótermet. Ezek egyértelműen az intézmények, illetve a nevelők sikerei, hasonló baráti viszonyokról börtönkörülmények közül kikerültek kapcsán nincs tudomásunk. Ez még akkor is megállapítható, ha a levél, vagy látogatás során a beszélgetés nem a sikeres beilleszkedésről szól, hanem a nehézséggel teli életet tárja fel, segítséget kérve vagy csak egyszerűen csak emlékezve, mivel ez a beilleszkedésnek legalább is a szándékát mutatja. A nevelői visszaemlékezésekben a konszolidált beilleszkedést elsősorban a középosztályra jellemző státuskellékek megléte jelzi: házastárs, gyerek(ek), saját lakás, házépítés, autó, állás, munkaviszony, szakma.

Tudományos értelemben pontosabb képet adnak a volt növendékek további sorsáról azok a vizsgálatok, amelyek kifejezetten érintették hajdani javítósok utóéletét. A fent említett visszaemlékezésekhez képest jellemzőjük, hogy – a viszonylag nagy arányúnak számított beilleszkedés elismerése mellett – nagyobb terjedelemben foglalkoznak azokkal a volt növendékekkel is, akik ugyan nem lettek visszaesők, de életük küszködéssel, nehézségekkel, a társadalom peremén zajlik. Véleményünk szerint kifejezetten csak a már említett Kiss - Katona (1990) és az Utasi (2001) - féle vizsgálatok tartoznak ide, bár több más javítóval kapcsolatos, vagy azt érintő tanulmányból is levonhatunk következtetéseket. Ezekből a vizsgálatokból több olyan tényezőt lehet megállapítani, amelyek közrejátszanak a társadalmi élet perifériájára kerülésben.

- A fiatalok az eredeti, sokszor deviáns környezetükbe térnek vissza, amely korábban sem tudta őket segíteni, vagy nem tudja elfogadni esetleg megváltozott, módosult értékrendjüket (Szarka, 2002: 8);
- lakáshelyzetük az alapterület és a komfortfokozat tekintetében az országos átlagnál rosszabb;
- nagyarányú munkanélküliség sújtja őket, ami részben iskolázatlanságuk és képzetlenségük, részben hátrányos településeken lévő lakóhelyük következménye;

- rosszul fizetett betanított és segéd munkák állnak csak rendelkezésükre, részben ezzel összefüggésben gyakran változtatnak munkahelyet;
- a segítő jellegű intézményrendszer (család gondozás, pártfogás, utógondozás) kiépítetlen, gyenge.

A javító utáni életutak harmadik típusa – a konszolidált beilleszkedés és a társadalom peremén, a „szürke zónában” való élés mellett – a visszaesők életútja, akik már a javítás időszakuk alatt, vagy nem sokkal ez után újabb bűncselekményt követnek el. Végeredményben róluk szól a fiatakorúak bűnözésével kapcsolatos kriminológiai szakirodalom, aminek összefoglalását sem kísérelhetjük meg e viszonylag rövid tanulmány keretében. Az ő sorsuk tekinthető leginkább feltártnak: ha a szabadságvesztésnek sikerül megtörnie kriminális karrierjüket, akkor beilleszkedésük későbbre tolódik, megnehezedik a már büntetett előélethez kapcsolódó hátrányok és a fokozódó társadalmi előítéletek miatt, és így jóval nagyobb erőfeszítést kíván. Amennyiben a kriminális karrier folytatódik, úgy előáll a társadalmi gyökértelenség, amely a kapcsolatok teljes rendszerére kihat, különösen az erőszakos visszaesőknél (Gönczöl, 1980: 263).

Azt figyelhetjük meg, hogy mindhárom életútra lényegében ugyanazok a tényezők hatnak, csak más módon. Ha a volt növendék a családjának átmeneti válsága következtében sodródott el a javítóig, és a gyerek sorsa a szülőkre, gondviselőkre is kijózanítólag hat, akkor a gyerek a javító után nagyobb valószínűséggel illeszkedhet be a társadalomba. Tóthné elmondása alapján ilyen lehetett Alíz esete, aki javítás múlttal a háta mögött diplomát is szerzett (Tóthné, 1983: 62). Mivel hasonló esetet a szerző nem említ, feltételezzük, hogy a diploma megszerzése inkább kivételes jelenség volt a huszonöt éves leánynevelős praxisában. Ugyanez érvényes a többi tényezőre is: ha az ítélet egy olyan fiatakorút sújtott, aki még nem túl mélyen ágyazódott be a kriminális viszonyok közé, azt deviáns kapcsolatai nem ragadják el, sikerül a javítóintézet támogatását vagy más segítő kezét elfogadnia, szociális fogyatékoságai érzelmi, értelmi és szociokulturális téren nem annyira erősek, hogy ne tudna szakmát,

képzést, társat találni. Ha netán valamilyen különleges tehetsége van, akkor beilleszkedése többről is szólhat, mint a társadalom perifériáján való hanyódás, „sarki fiús” lébecolás, kisebb-nagyobb stiklik, alkalmi és feketemunkákból élés. A szakirodalom szerint azonban ezek a sorsok kisebbségben vannak, inkább a peremhelyzet és a küszködés tekinthető tipikusnak. Ezt a peremhelyzetet mutatja be az egyik volt javító sorsának leírásában Diósi Ágnes a 80-as évek elejéről: „Egyik haverjánál szintén befogadta a család. A kötetlen munkaköröket szereti: hol figuráns a Geodéziánál, hol maszek kőművesnél dolgozik, vagy más alkalmi munkákat vállal. Hajszálakon múlik, hogy felszínen tudja-e tartani magát, nem viszik-e be ismét a rendőrségre. De mindig előteremti a betevőt, mindig kerül rávaló ruha, és mindig befogadják valahol a társadalom peremén.” (Diósi, 1984: 234) Az interjúalanyaink elmondásai alapján a peremhelyzetek húsz év elteltével sem tűnnek ígéretesebbnek a volt javítósok számára.

Lényeges szerepe van a javító utáni sorsokban a hozott társadalmi tőkének. A tipikusnak látszó perifériális léttől felfelé láthatóan azok mozdulnak el, akik nagyobb szociális tőkével kerültek be az intézet falai közé: korábban több szeretetet, figyelmet, törődést kaptak, jobb körülményeik voltak, magasabb iskolai végzettséggel érkeztek, piacképesebb tanfolyamot tudtak végezni, vagy akiket felkaroltak valamilyen adottságuk révén; ilyen népművész-tehetséget emel ki könyvében Utasi Judit (Utasi, 2001: 237). Interjúalanyaink között van egy főiskolára felvett fiatal, aki középiskolásként elkövetett ugyan bűncselekményt, de családi háttere – szülei válásának ellenére – sokkal jobb az átlagosnál: szülei szakmunkások, testvére érettségi előtt áll, és több diplomás nagybácsija van, akik a büntetőeljárásban is segítségére voltak. Interjúink tanúsága szerint a társadalmi beilleszkedés felé mutat, ha valaki magántanulóként középiskolát végez, vagy olyan élettársi kapcsolata van, ahol a közös munkavégzés jelenti a megélhetést. Ők általában a régi kapcsolataikkal is szakítanak. Mint egyikük mondja: „Akikkel a balhét csináltam, azokkal nem találkoztam. A többiekkel ... megint csak nem igazán, mert visszatartottam magam. Úgy éreztem, hogy nem alacsonyodom le hozzájuk. Akkor már más szemmel néztem őket.”

Az átlagostól lefelé azok tendálnak, akiknél a korábbi életmód fixálódott, akik nem képesek szakítani deviáns családi, baráti kapcsolataikkal, a beilleszkedés költségeit (tanulás, alacsonyan kvalifikált munkák elvállalása) a stigmák, előítéletek és a fokozottabb hatósági figyelem következtében nem tudják, nem akarják vállalni, értékrendjük visszafordíthatatlanul a kiinduló szubkultúra hatása alatt marad. Akit nem segítenek a hozzátartozói, akinek családja eltűri, sőt elvárja az akár tisztességtelen úton szerzett pénz hazaadását, annak a sorsa folytatódik később nagy valószínűséggel újabb büntető eljárással. Egyik interjúalanyunk lecsúszásának okát abban jelölte meg, hogy bedarálta a régi környezete: az ebből eredő kiégés és apátia vitte a drog és a prostitúció felé. „...kórházban éjszaka takarítottam, [de] addig szekált [az anyja], míg ott nem hagytam az egészet, mert hogy nincs aki otthon mosson, főzzön, takarítson, stb. Aztán otthon voltam, és abból állt a napom, hogy otthon mostam, főztem takarítottam, minden.” Egy másik válaszadónkat a válás terelte ugyanerre az útra. A szétesett családot (az anya börtönben) pótló baráti kör drogozásában osztozik az az interjúalanyunk, aki helyzetét így fejezi ki: „... amikor nem vagyok megfogva, akkor csak elkallódom. Ez így van.”

Mindez egyben azt is jelenti, hogy – az *accessio cedat principali* elvének analógiájára – a hozott társadalmi tőkén kívül sorsukat annak a társadalmi kategóriának a lehetőségei is meghatározzák, amelyhez tágabb értelemben tartoznak. Ezt igazolja a narkósok példája 1980-1985 között. Pinezics Mária írja róluk: „Kihelyezésük után közülük nem egy visszakerült korábbi életterébe, sőt erősen gyógyszerfüggő volt növendék halálesetéről is van tudomásunk” (Pinezics, 1990: 22). A narkós tehát – ha nem sikerül kikezelní – az intézetből való távozása után osztozik a narkósok sorsában: leépül, ronccsá válik, és a szociális ellátórendszer kliensévé lesz. Hasonló a helyzet más társadalmi kategóriák esetében is. A növendékek jelentős része pl. a cigány etnikumhoz tartozik, az ő sorsukban a romák általános problémái is kifejeződnek, devianciájukban etnikai hátrányaik is megjelennek, be nem illeszkedésük az etnikum kirekesztettségét is tükrözi. Hiába rendelkezik valaki akár a létező legpiacképesebb szakmával, ha a homlokán lévő C betű miatt nem kap munkát.

Ugyancsak nagy társadalmi kategóriát képez a javítókból a gyermekvédelmi rendszerből bekerülteké. Az ő sorsukra nézve Szikulai István kutatása kimutatta, hogy társadalmi integrációjuk többek között életviteli, lakhatási, anyagi nehézségekkel terhelt, aminek következtében sokuk nem is igazán akar kikerülni a gyermekvédelmi szakellátás rendszeréből (Szikulai, 2002). Ugyanígy kategória lehetne az alacsony végzettségűeké és az egyszerre több hátrányos helyzetű csoportba tartozóké is. A javítóból visszakerült gyerek a stigma miatt még a kibocsátó kategóriájának átlagát sem biztos, hogy eléri: Kiss Mária és Katona Péter a korábbi GYIVI-k gyakorlatában diszkriminációt tapasztalt „bizonyos nem kötelező támogatási formák esetében” (Kiss-Katona, 1990: 78).

A volt javítósok behatárolt mobilitásának okai lehetnek tehát az eleve alacsony induló státusz, az alacsony iskolai végzettség, a korlátozott munkalehetőségek és a társadalmi előítéletek. Hanák Katalin az állami gondozott fiatalokkal kapcsolatosan azt állapította meg, hogy „...azok illeszkedtek be nagyobb konfliktusok nélkül, akik valamilyen társadalmi – főként munkahelyi – támogatást kaptak önálló életük kiépítéséhez, a hátrányok leküzdéséhez” (Hanák, 1978: 193). És mintha napjainkban ez hiányozna a leginkább. Már Kiss Máriáék megállapították, hogy „...a vizsgált időszakban kezdődtek azok a munkaerőfelvételi korlátozások, amelyek elsősorban azt a populációt érintették hátrányosan, melyből növendékeink is kikerültek” (Kiss-Katona, 1990: 76). 1991-ben már elterjedt volt a munkanélküliség: „Míg a társadalmilag elfogadható beilleszkedés, helykeresés a normál populációba tartozó 14-18 éves korosztály számára megnehezült, addig a kriminalizálódott, az oktatásból kimaradt, a szakmailag képzetlen fiatalok esetében reménytelenné vált” (Szarka, 1992: 39). A súlyos munkanélküliség közepette nem jobb a helyzet ma sem: „...a rablások elkövetőinek 84,1 %-a munkanélküli” (Sárik-Vasvári, 2000: 60).

Interjúalanyaink többsége meglehetősen nehezen tartja fenn magát: „...anyu nem tud eltartani, öcsémet is alig, abból a kis keresetéből.” Akik nem munkanélküliek, nincsenek GYES-en, segélyen, közmunkán, azok legnagyobb részét valamilyen alkalmi munkát végeznek, ami igen változatos lehet:

takarítás, diákmeló, vendéglátóipari kisegítő munka, idénymunkák, építkezések, gyári munka. Ami legtöbbjük esetében közös, az a munka alkalmi, instabil volta és a kihasználtság: leginkább minimálbéres, „zsebből fizetett” munkák ezek, és a munkaadó néha ezt is próbálja tőlük megvonni: „...nem akartak kifizetni, mert kitaláltak valamit, pl. ilyenbe belekötöttek, hogy nem volt jelenléti ív, és azt mondták, hogy ti nem voltatok ott. Pedig ott voltunk.”

Nemcsak a munkaadók használják ki őket, hanem időnként a családjuk is: van, aki keresetének felét odaadja szüleinek a lakhatásért, más viszonylag jól kereső gyári munkát említ, de ebből önmaga mellett apját, nagyapját, nagybátyját tartja el, akik betegek, isznak, és nem segítenek neki sem az otthoni gazdaságban, sem a háztartásban: „Nem tudom kipihenni magam, mert hazamegyek, akkor nekiállok főzni, valamikor 10 órakor állok neki, mert le kell menni a kertbe, mert van vetemény, van jószág, 60 db csirke, libák, kacsák, 40 nyúl... és van egy hold kertünk is. Nincs megállás.”

Annak is csak a látástól vakulásig való robotolás az osztályrésze, aki alkalmazottként nem dolgozik, csak saját gazdaságát műveli: „Reggel négy órakor kivilágosodik a kertben, ha kell, kapál, permetezik, aztán elmegy dolgozni, este hazajön, és amíg lát, addig kint van” – mondja egyik interjúalanyunk az élettársáról, akinél nyilván ő sem dolgozik kevesebbet.

Az interjúkból is kiderül, hogy az alacsony végzettségűek társadalmi kategóriájának a számára, amelybe a volt javítósok többsége is tartozik, gyakran nincs „testhezálló” munkakínálat, mert ami van, az rosszul fizetett, távoli, tanfolyammal járna, esetleg egészségre káros. Válaszadóink szavait idézve: „Mosogató lehettem volna. ... Ha jó pénzért csinálhatnám, oda is elmennék ilyen 70-80 ezer forintért mosogatni, de csak 40-50 ezret fizetnek. És szétmosom a kezemet.”

„Ki kellett volna járni, nagyon messze volt.”

„...ahhoz az én akaratom is kellene, mert lenne olyan, hogy mehessek tanfolyamra, mert elintézné nekem a munkaügy. Mondták is, hogy menjek, csak az a mindennapos átjárás! Kinőttem már belőle. Nem megy.”

„Én már nem bírnék tanulni...”.

Az ilyen esetekről írja Diósi Ágnes, hogy ne ítélkezzen felületesen az, aki maga nem volt még hasonló munkakörülmények közé kényszerítve (Diósi, 1984: 65). Összegzésül ugyancsak érvényesnek tűnik Herczog Mária megállapítása, mely szerint „A fiatal sikeres beilleszkedése ugyanis csak akkor tűnik reálisnak, ha megszűnnek azok a diszfunkciók, amelyek a deviáns viselkedéshez vezettek, de legalábbis kompenzálhatók, csökkenthetők, és perspektivikusan van esélye a tanuláshoz, munkához, lakhatáshoz. Ha a fiatalot kiemeljük környezetéből, és önmagában kíséreljük meg nevelését a környezettel való interakció nélkül, valamint ha a környezetet nem készítjük fel a visszafogadásra, akkor a gyermekvédelem tapasztalatait alapul véve nem számíthatunk komoly sikerekre.” (Herczog, 1994: 31.)

Az említett kemény társadalmi tények (családi körülmények, iskolázottsági szint, munkalehetőségek) annak ellenére is hatnak, hogy maguk a javítóintézetek (és sok esetben a pártfogók is) rengeteget tesznek az intézményt elhagyó fiatalokért, részben már a bentlétük alatt, részben pedig utógondozói tevékenységük során. Az irodalmi forrásokból tudjuk, hogy a növendékek a tananyagon, a szaktanfolyamokon, a háztartási tevékenységek (pl. főzés) megtanulásán kívül olyan ismereteket is elsajátítanak, mint a rend (időbeosztás, tisztálkodás, higiénia), modor, illem („affektuskontroll”, kés-villa használat, köszönés, üdvözlőlap megírása), takarékoskodás, illetve pénzbeosztás, de a magyar nyelv is említendő. Az utógondozóban az anyák a gyermekükkel való foglalkozáshoz is segítséget kapnak. Olyan elemi dolgokról van tehát szó, amiket egy „normál” családban felnövő gyerek szocializációja során szinte észrevétlenül is megkap, amivel elkerüli a szociális fogyatékossgot. A kifejezetten a távozóknak biztosított segítségnyújtás lehetőségei közül kiemelhetők a munkahely- és iskolakeresés, valamint az utógondozói szállás biztosítása, de az intézet, illetve a nevelők közvetítő szerepet is elláthatnak pl. a szülő és a gyerek között, és hivatalos ügyintézésben is segítséget nyújthatnak.

A beilleszkedést elősegítő tényezők között a családi kapcsolatok, a társadalmi tőke, a munkalehetőségek mellett tehát ki kell emelni maguknak a

javítóintézeteknek a szerepét is. Ezt maguk a növendékek bizonyítják, mikor kérelmezik, hogy tanulmányaik befejezéséig maradhassanak, vagy segítségért fordulnak az utógondozóhoz.

„Folyamatosan növekszik azoknak a növendékeknek a száma is, akik az elbocsátásukat követő első vagy második évben jelentkeznek intézetünkben utógondozásra. Sajnos a lehetőségeink végesek az esetek száma pedig aggasztó gyorsasággal növekszik.” (Szarka, 2002: 9.)

„...az anyaoththon iránt egyre szélesebb körű társadalmi igény keletkezett. Egyre többen szerettek volna bekerülni, olyanok is, akik nem voltak javítóintézeti növendékek.” (B. Aczél, 2000: 28.)

Interjúalanyaink a javítóintézeteket – néha szinte zavarba ejtően – akkor is szuperlatívuszokban emlegetik, ha már egyáltalán nincsenek vele kapcsolatban. A nyilatkozók akkor is elégedettnek mutatkoznak a belső körülményekkel (nevelőkkel, tanárokkal, felszereltséggel, étellel), ha ottlétük alatt átéltek konfliktusokat (büntetéseket, bántalmazást a társaiktól):

„Nekem nem volt rossz itt. ... Nem bántottak, nem kiabáltak velem, mindig megcsináltam, amit kértek...”

„Normális, egészséges viszony volt a nevelőkkel. Ahogy viselkedni kell a növendékeknek, de nem éreztettek olyan nagy alárendeltséget, ha éppen ment egy meccs a tévében, akkor beszélgethettünk a sportról, ha hideg volt, akkor az időjárás... normálisan. Nem tartották a távolságot a nevelők, hanem partnerként viszonyultak a növendékekhez. De ez nem volt minden nevelőre jellemző...” – teszi azért hozzá a megkérdezett, ami emberileg teljesen természetes. Az, aki börtönt és rendőrségi fogdákat is megismert előzetes fogva tartásának ideje alatt, a javítóintézetről szólva egyenesen luxuskörülményeket emleget.

A volt növendékek beszámolóiban különösen hangsúlyos az intézettől kapott segítségnyújtás, ami többféleképpen is megjelenik:

- vonatkozik a tananyag szinte személyre szabott oktatására, egyáltalán a tanulás lehetőségére: „...soha nem végeztem volna el a 8 osztályt” [az intézet nélkül];

- az elsajátított praktikus ismeretekre: van, aki a javítóban tanult meg mosni, takarítani;
- az életmódjukba bevitt rendszerességre, amit a különböző programok, elfoglaltságok teremtettek;
- pszichés támogatásra, bátorításra: „Fokozatosan építik fel, ami az emberben lerombolódott, s mindenben segítenek”;
- az utógondozói tevékenységre: „Én folyamatosan kaptam segítséget, én itt maradhattam, foglalkoztak velem, kerestek nekem iskolát.”

Kiegészítésül meg kell azonban említeni, hogy úgy tűnik, azok számára, akik a visszaesés felé tendálnak (mert már a javítás időszakuk alatt is újabb szándékos bűncselekményt követtek el), az intézetben töltött idő - bár inkább jó emlékeket idéz - valahogy mégis közömbös.

Mindezek azonban összességükben nemcsak az intézmények sikerességét, hanem az általuk nyújtott lehetőségek iránti igényt is jelzik egy adott társadalmi közegben. Ez a hatékonyság igazában véve nem is új felfedezés: Molnár József már évtizedekkel ezelőtt megállapította: „...a fiatalkori bűnözők átnevelésében ezek az intézetek meglehetősen sikeres munkát végeznek.” (Molnár, 1971: 490.)

Felhasznált irodalom

- B. Aczél Anna: Rákospalotai körkép. In: Család, Gyermek, Ifjúság 2000/2, 15-32.
- Diósi Ágnes: Hetedíziglen. Kozmosz könyvek, Budapest, 1984.
- Gönczöl Katalin: A visszaeső bűnelkövetők tipológiája. KJK, Budapest, 1980.
- Hanák Katalin: Társadalom és gyermekvédelem. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- Hegedűs Judit: Javítóintézetben élő fiatalok és az erőszak. In: Belügyi Szemle 2000/7-8, 69-80.
- Herczog Mária dr.: Javítóintézeti nevelés és család. In: Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv, 31. kötet, 1994, 24-42.
- Kiss István (2001) 32 év az Aszódi Javítóban. Kézirat.
- Kiss Mária dr. – Katona Péter: Az intézetből elbocsátott lányok társadalmi beilleszkedésének vizsgálata. In: Tanulmányok, cikkek a fővárosi gyermekvédelem köréből, 1990, 52; 59-82.
- Moldova György: Tetovált kereszt. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1969.
- Molnár József: Galeribűnözés. KJK, Budapest, 1971.
- Osoháné Hazai Kriszta: Gondolatok K. Z. javítóintézeti nevelésre utalt fiataikorú sorsáról. In: Gyermek- és Ifjúságvédelem 1990/2, 62-64.
- Pinezics Mária: 1990 A Rákospalotai Leánynevelő Intézet története. Gyermek- és Ifjúságvédelem. 1990/3, 14-24; 1990/4, 16-24.
- Regős István: Bűn. Egy tévé-dokumentumfilmsorozat regényes története. Expressz Könyvek, Budapest, é.n.
- Sárik Eszter – Vasvári Csaba: Valóban az erőszak a főszereplő? A gyermek- és fiatalkori bűnözés helyzete és tendenciái napjainkban. In: Belügyi Szemle 2000/7-8, 57-68.
- Szarka Attila: Néhány gondolat a javítóintézeti nevelésről és képzésről. In: Kriminológiai Közlemények, 1992, 46; 37-51.
- Szikulai István: „Nem szeretném, hogy befejeződjön...” A gyermekvédelmi rendszerből nagykorúságuk után kikerült fiatal felnőttek utógondozásának és utógondozói ellátásának utánkövetéses vizsgálata. Kézirat, 2002.
- Utasi Judit dr.: A javítóintézetből elbocsátott fiatalkorúak pártfogó felügyeletének eredményessége 1991-1996. In: Kriminológiai Tanulmányok, 2001, 38; 222-238.
- Tóthné Molnár Mária: Huszonöt év a leánynevelőben. A szerző saját kiadása, Budapest, 1983.